Ádám Péter

A gyanú árnyéka

VISSZHANG - LX. évfolyam, 26. szám, 2016. július 1.

Charles Augustin Sainte-Beuve (1804–1869), a francia XIX. század legrangosabb kritikusa és esszéistája 1847 októberében észrevette, füstöl a kandallója. Mivel az éjszakák ilyenkor már hűvösek Párizsban, azonnal hívott egy kályhást, aki a kémény magasításával ki is javította a hibát, és arra is figyelmeztette a gyakorlati kérdésekben járatlan irodalmárt, hogy a *száz frank* munkadíjat nem is neki, hanem a tulajdonosnak kell rendeznie. Sainte-Beuve tudniillik köztisztviselő volt, és mint a Francia Akadémia könyvtárosa a Szajna-parti palota szolgálati lakásában lakott, ennek költségei pedig – ahogy akkortájt mondták – a „kormányt" terhelték. Azonnal írt is az illetékes minisztériumnak, kérvényezve a pénz megtérítését, a levélhez a kéményjavítás számláját is csatolva.

Aztán gyorsan el is felejtette az egészet. Annál is inkább, mivel pár hónappal később, 1848. február 24-én, Párizsban kitört a forradalom. Amit nem fogadott nagy lelkesedéssel. A rezsimet nem sajnálta, és nem sajnálta a bukott Orléans-i dinasztiát sem, egy bizonyos „civilizációért" azonban nagyon is fájt a szíve, talán mert féltette ezt az ő arisztokratikus kultúráját a demokrácia feltartóztathatatlan térnyerésétől. Mindenesetre távol tartotta magát az eseményektől, és kíváncsian várta a fejleményeket.

Nagy volt a meglepetése, amikor egyik nap – de ez már márciusban történt – üzenetet kapott a közoktatási minisztériumból, hogy az egyik frissen kinevezett államtitkár sürgősen beszélni óhajt vele. Azonnal felkereste az illetőt, aki kétségbeesett ábrázattal közölte, komoly dologról van szó, ezért kérette magához. Több lista is előkerült azoknak a nevével, akik bizonyos szolgálatokért rendszeresen pénzt kaptak a bukott rendszertől, és egyik listán, úgy értesült, Sainte-Beuve neve is szerepel.

Sainte-Beuve ezen csak nevetett, de amikor látta, hogy az államtitkár nagyon is komolyan veszi az ügyet, maga is elkomorodott. Az államtitkár még hozzátette, ennél többet, sajnos, ő maga se tud, de mivel nagyra becsüli az irodalmárt, úgy érezte, haladéktalanul értesítenie kell a hallottakról. Sainte-Beuve először próbálta meggyőzni az államtitkárt, hogy csakis tévedésről lehet szó, aztán, mivel eszébe jutott, erről az államtitkár mellett másokat is ildomos volna meggyőznie, megkérte a *Journal des Débats* főszerkesztőjét, tegye be a következő számba a levelét, amelyben cáfolja a rágalmakat.

Sainte-Beuve közben magának a listának is próbált utánanézni, de hiába fordult az új főügyészhez, az új rendszer közoktatási miniszteréhez, sőt, a régi rendszer immár Londonban élő volt minisztereihez: senki sem tudta, miről van szó. Ezzel a bizonyos névsorral kapcsolatban nem tudott senki felvilágosítással szolgálni. Aztán egy idő múltán, belefáradva, felhagy a kutatással, annál is inkább, mivel fontosabb dolga is akadt. A *Journal des Débats* főszerkesztőjének küldött levéllel egy időben ugyanis, 1848. március 30-i hatállyal, lemondott a Francia Akadémia kényelmes könyvtárosi állásáról. Nem kis szerencséjére épp akkortájt üresedett meg egy katedra a liège-i egyetemen, Sainte-Beuve azonnal jelentkezik a posztra, amit meg is kap, és 1848 októberében elhagyja Franciaországot.

Így történt, hogy *Chateaubriand és íróbarátai* című előadássorozatát már a liège-i egyetemen tartotta. Az előadássorozat néhány évvel később, *Chateaubriand et son groupe littéraire* címen, könyvben is megjelent, Sainte-Beuve ennek a könyvnek az előszavában meséli el, miféle kínos incidensnek köszönheti a mű a születését. Azt már csak az előszó végén említi, hogy egy párizsi újság, hosszú hónapokkal az emlékezetes ügy után, mégiscsak közölte azt a bizonyos listát, és a névsorban, a rendszer fizetett besúgói között, csakugyan ott volt a neve. A papírlapon ez állt: „*Saint-Beuve úr – 100 frank*".

Minden megvilágosodott. A minisztériumnak megküldött kémény-számlát az 1847-es költségvetésből már

nem tudták kifizetni, ezért hozzácsapták az 1848-ashoz, az ügyintéző pedig nyilván ráírta nevét a keze ügyébe kerülő első kifizetési listára. Amely annak rendje-módja szerint el is jutott Lajos Fülöp íróasztaláig, már csak jóvá kellett volna hagyni – de kitört a forradalom.

„Ha nincs ez az incidens – jegyzi meg Sainte-Beuve a már említett előszó végén –, *talán sohasem került volna sor ezeknek az előadásoknak a megtartására.”* Arra, hogy végeredményben közönséges rágalom miatt mondott le kényelmes könyvtárosi állásáról, nem tér ki. Feltehetően azért nem, mert akkortájt, a XIX. század derekán, már a gyanú árnyéka is bőven elegendő, hogy a köztisztviselő úgy érezze, be kell adnia lemondását. A közfunkció feddhetetlen tisztaságának megőrzése akkor még sokkal fontosabb volt, mint az egyéni igazságérzet.

Pedig mi ez a jelentéktelen incidens a hazai köztisztviselők – miniszterek és egyéb hatalmasságok – mostani „kémény-ügyeihez” képest!